

Aan:

Het onderzoek Sorgdrager over fipronil in eieren

Ter attentie van de voorzitter

Betreft: input foodwatch onderzoek fipronilschandaal

8 september 2017

Geachte mevrouw Sorgdrager,

U heeft van het kabinet de taak gekregen om het onderzoek te leiden naar de gang van zaken rondom de vondst van de stof fipronil in eieren.

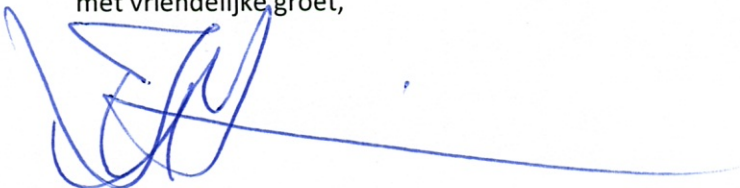
Bij een voedselschandaal met dergelijke proporties is het van groot belang om de onderste steen boven te krijgen. Alleen zo kan herhaling voorkomen worden en kan het vertrouwen van de consument in de veiligheid van ons voedsel hersteld worden.

foodwatch heeft veel vragen over hoe dit schandaal heeft kunnen plaatsvinden, waarom het zolang duurde voordat het werd aangepakt en waarom consumenten zo onzorgvuldig zijn voorgelicht over de risico's van de bij het schandaal betrokken eieren. Wij zijn het er dan ook van harte mee eens dat er een grondig onderzoek wordt ingesteld naar dit voedselschandaal.

We hebben met belangstelling kennis genomen van de concept onderzoeksopzet die het kabinet naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. Daarin wordt een groot aantal belangrijke vragen reeds gesteld. In onze brief willen we deze vragen graag aanvullen met een aantal extra vragen en onze analyses over hoe het zo mis kon gaan. Uiteraard zijn we desgewenst ook graag bereid om verder met u in gesprek te gaan over de oorzaken en gevolgen van dit voedselschandaal en over hoe dit in de toekomst te voorkomen is.

We hopen dat u het belang van de consument en haar/zijn recht op veilig voedsel en eerlijke communicatie daarover een prominente plaats wil geven in dit onderzoek en wensen u veel succes met uw opdracht.

met vriendelijke groet,

Ilse Griek
directeur
foodwatch Nederland

Korte analyse van waar het flink misging in het eierschandaal.

Consumenten kregen geen antwoord op hun vragen – en werden zelfs verkeerd geïnformeerd.

Terwijl de NVWA wel in overleg was met landbouw- en supermarktorganisaties bleef de consument met veel vragen zitten. Wat moest je doen als je besmette eieren had gegeten? Hoe zat het met het vlees van de kippen, was dat niet ook besmet? Kon je eierkoeken wel veilig aan je kinderen geven? Hoeveel van die verboden stof was er nou eigenlijk gevonden in de eieren, en wat betekende dat nou precies? Wie naar de NVWA belde daarover werd niet te woord gestaan, of kortaf afgepoeierd en doorverwezen naar een zeer kort lijstje vraag-en-antwoorden op de NVWA website – waarin nog steeds geen enkel helder antwoord werd gegeven. Risicoanalyses en de gemeten fipronilgehalten werden veel te laat openbaar gemaakt. Ook de vragen van foodwatch– die we reeds op 1 augustus na de eerste bekendmaking van het schandaal aan de NVWA [stelden](#), zijn nog steeds niet beantwoord. De NVWA heeft meermalen het officiële advies gegeven dat consumenten gewoon eieren konden blijven eten en dat er helemaal niets met eieren die in de winkels lagen aan de hand was – terwijl een zeer groot deel van de testresultaten van de geblokkeerde bedrijven nog niet bekend waren. Dat is simpelweg verkeerde voorlichting en daar moesten ze later dan ook op terug komen: er bleken toch nog eieren in de supermarkten te liggen met te hoge fipronilgehalten. De kans was natuurlijk ook aanwezig dat er nog testresultaten zouden komen die uitwezen dat er ook in andere eieren de acute referentiedosis was overschreden. Het advies van de NVWA dat eieren veilig te consumeren waren, nog voordat alle testresultaten bekend waren, was dan ook onjuist. Dezelfde onjuiste bewering van de sector dat er geen besmette eieren meer in de supermarkt zouden liggen, terwijl nog lang niet alle testresultaten bekend waren, werd tevens niet gecorrigeerd door de NVWA. De handelswijze van de NVWA was in het belang van de eierhandel die de consument weer snel eieren wil laten eten, maar onjuist en in strijd met het belang van de consument. Voor foodwatch is deze verkeerde voorlichting onacceptabel.

Een ongefundeerd vertrouwen in de voedselproducenten en volkomen onterecht geloof in zelfregulering.

Terwijl het recht op veilig voedsel in de wet verankerd is, schiet de handhaving van de eisen voor veilig voedsel klaarblijkelijk tekort. Het heersende geloof is dat de boeren, voedselproducenten en supermarkten er zélf wel voor zullen zorgen dat alles netjes geregeld is en consumenten erop kunnen vertrouwen dat het voedsel dat zij kopen veilig en gezond is. Het fipronilschandaal toont eens te meer aan dat dit geloof in zelfregulering ongefundeerd en onterecht is. Want alle zogenaamde ‘waarborgen’ die zijn ingebouwd bleken helemaal niets voor de stellen: De eigenaren van ChickFriend hadden geen verplichte bewijzen van vakbekwaamheid, het bedrijf ChickFriend dat de fipronil gebruikte had geen IKB-erkenning, en het middel waarmee ze spoten, Dega-16, had geen verplichte toelating van het College gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) – terwijl het toelatingsnummer daarvan op het etiket had moeten staan zodat klanten dat kunnen controleren. Zo’n 20% van de Nederlandse eierproducenten was klant bij dit malafide bedrijf. Kennelijk heeft geen van de klanten van ChickFriend ooit iets nagetrokken over dit wonderbedrijf met een wondermiddel. Als in de Tour de France een wielrenner opeens opvallend hard rijdt, denkt iedereen: klopt dat wel, of is er sprake van doping? Maar bij dit wondermiddel werden door de sector kennelijk helemaal geen kritische vragen gesteld...?

De toezichthouder controleert vanwege geldgebrek alleen risicogericht – maar heeft kennelijk geen enkel idee waar de échte risico's liggen. Fipronil werd lange tijd ingezet om bloedluis te bestrijden, en kwam zo in onze eieren terecht. Dat die bloedluis een groot probleem was in de pluimveesector was bekend. Dat juist bij grote knelpunten zoals moeilijk te bestrijden plaagdieren vaak verboden bestrijdingsmiddelen ingezet worden, is ook algemeen bekend. Dat bij de wereldwijde eiersector fipronil een geliefd middel is om die bloedluis te bestrijden, blijkt wel: er wordt nu ook fipronil gevonden in eieren uit landen als Polen, Italië, Roemenië en Thailand. Dat de NVWA nooit hierop gecontroleerd heeft, sterker nog, dat ze de meldingen die al in november bij hen binnenkwamen hierover niet opgepakt heeft en de risico's van fipronil totaal verkeerd heeft ingeschat, toont aan dat het toezicht op onze voedselveiligheid veel en veel te weinig voorstelt en dat risico-gebaseerd toezicht de risico's in de voedselketen niet afdekt.

De NVWA heeft te weinig mogelijkheden voor effectieve controles en houdt te veel rekening met de belangen van de bedrijven die zij moet controleren. Al jaren wordt er bezuinigd op de NVWA. Met minder geld moeten ze steeds meer taken uitvoeren. Daarbij komt nog eens dat de NVWA is ontstaan uit een fusie van een groot aantal aparte toezichthouders. Bij elke nieuwe fusie werd er weer een bezuiniging ingeboekt in de begroting en verdwijnt er kennis, terwijl gezaghebbende instanties zoals de Algemene Rekenkamer en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid er al voor waarschuwden dat dit het toezicht op de veiligheid van ons voedsel niet ten goede zou komen. En als klap op de vuurpijl is onze toezichthouder nota bene onder regie van het ministerie van Economische Zaken geplaatst. Hierdoor staat de NVWA continu onder druk om economische belangen af te wegen tegen de gezondheid van burgers.

Vragen over voedselveiligheid en de voorlichting van de consument

foodwatch vindt het van belang dat de onderste steen boven komt. We hopen dat u de volgende vragen een plek in uw onderzoek kunt geven:

- ✓ Waarom is de **NVWA niet of nauwelijks bereikbaar** voor vragen van consumenten en maatschappelijke organisaties naar aanleiding van de vervuiling van eieren, vlees en voedingsmiddelen? foodwatch heeft direct na het eerste signaal over de aanwezigheid van fipronil in eieren [navraag gedaan bij de NVWA](#), en heeft tot op heden nog steeds geen reactie daarop gekregen. foodwatch krijgt veel vragen van bezorgde consumenten, die bij de NVWA tevens geen reactie krijgen.
- ✓ Waarom maakte de NVWA pas **zeer laat**, namelijk op 11 augustus, de exacte gevonden gehalten van en de uitgevoerde **risicobeoordelingen over fipronil in eieren openbaar**? Hebben consumenten en bedrijven niet juist recht op deze informatie, zodra deze beschikbaar is, om zo beter een eigen inschatting van de risico's te kunnen maken? Waarom is het advies over de volksgezondheidsrisico's van het consumeren van kippenvlees pas op 4 september beschikbaar gekomen, waarom heeft dat zo lang geduurd? Zeker in dit geval waar het voedsel een beperkte houdbaarheid had, is de late publicatie van de risicoanalyses niet verantwoord. Geconsumeerd voedsel kan niet worden teruggebracht. Daarom is het bij voedsel, nog meer dan bij veel andere producten, belangrijk om zo snel mogelijk informatie beschikbaar te maken.
- ✓ Hoe kan het dat de NVWA consumenten herhaaldelijk het advies gaf dat ze veilig eieren konden eten **terwijl nog onbekend was welke fipronilgehalten er zat in de eieren van bedrijven die geblokkeerd waren**? In de uitzending van Nieuwsuur op 1 augustus gaf dhr. Van Zoeren van de NVWA immers desgevraagd toe dat hij niet uit kon sluiten dat bij de bedrijven die wel geblokkeerd maar nog niet getest waren, er nog eieren zouden kunnen worden aangetroffen die

de acute referentiedosis (ARfD) overschrijden. Dat was correct. foodwatch vindt dat consumenten recht hebben op een eerlijk consumptieadvies. Het enige eerlijke advies dat de NVWA op dat moment kon geven, totdat alle testresultaten van geblokkeerde eieren bekend werden, was dan ook: we kunnen nog geen uitsluitsel geven over welke eieren veilig zijn om te eten, dus wacht de testresultaten even af. Daarna kunnen we vertellen welke eieren veilig gegeten kunnen worden en welke wellicht niet. Welke belangen diende het advies dat je eieren gewoon kon blijven eten, terwijl de lijst van besmette eieren nog uitgebreid zou kunnen worden? Waarom werd dit gecommuniceerd? Welke plaats nam de volksgezondheid in dit advies in?

- ✓ In hoeveel gevallen is tijdens de eiercrisis gebleken dat levensmiddelenbedrijven niet in staat waren om binnen de voorgeschreven 4 uur de vorige en volgende schakel in de keten te identificeren, waardoor de **traceerbaarheid van de besmette eieren** bemoeilijkt werd? Welk toezicht werd hierop uitgevoerd? Welke sancties zijn er toegepast tegen deze bedrijven?
- ✓ foodwatch heeft veel vragen gekregen van consumenten die **geen eiercode** op hun ei aantreffen, en dus niet in staat waren om op te zoeken of de eieren al dan niet besmet waren met fipronil. De NVWA zegt hierover op haar [website](#): "Het printen van de eicode is wettelijk verplicht en moet op elk ei staan. De sector is hiervoor verantwoordelijk. Voor eieren met onleesbare merktekens wordt bij de controle van partijen en verpakkingen een tolerantie van 20% toegestaan. De NVWA kan geen uitspraken doen over eieren zonder code of met onleesbare code." Is in het licht van dit soort voedselschandalen deze 20% tolerantie wel verantwoord?
- ✓ Waarom zijn er **slechts 5 soorten bewerkt voedsel getest** op de aanwezigheid van fipronil, terwijl ei in veel meer producten wordt verwerkt? Welke 5 producten zijn door de NVWA getest op de aanwezigheid van fipronil? Het kabinet noemt eierkoeken, wafels en mayonaise. Om welke 2 andere producten gaat het, hoeveel monsters zijn er van elk product onderzocht en welke fipronilgehalten zijn er gevonden?
- ✓ In de [risicoanalyse](#) van Bureau Risicobeoordeling & onderzoek (BuRo) wordt geadviseerd om na te gaan of eieren die de grondstof zijn van veel kippeneiwit-bevattend **kindersnoepgoed**, fipronil bevatten. Is dit advies opgevolgd, en zo ja op welke wijze en met welke resultaten tot gevolg? Zo nee, waarom niet? De melding van de NVWA over de 5 producten die getest zijn maakt niet duidelijk of er ook kindersnoepgoed getest is, waarom niet?
- ✓ Op welke wijze controleert en controleerde de NVWA (conform artikel 17.2 van de Algemene Levensmiddelenverordening EC 178/2002) of levensmiddelenbedrijven zich aan hun wettelijke plicht houden en hielden om **onderzoek te doen naar bewerkte producten** waarin ei met fipronil was verwerkt, om vast te stellen of die verwerkte producten een fipronilgehalte boven de wettelijke norm (MRL) bevatten? Op welke wijze heeft het bedrijfsleven deze wettelijke plicht nageleefd (conform artikel 17.1 EC 178/2002)? De Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) heeft foodwatch te kennen gegeven dat de NVWA akkoord is gegaan met de handelswijze om geen producten te testen maar slechts op grond van berekeningen te concluderen dat er bij consumptie van eierproducten geen gevaar voor de volksgezondheid optreedt. Als dat inderdaad waar is, dan is dat naar mening van foodwatch **niet binnen de kaders van de wet**. Het volstaat niet om slechts te berekenen of er producten kunnen zijn waardoor de acceptabele dagelijkse inname (ADI) of zelfs de acute referentiedosis (ARfD) wordt overschreden, aangezien de Europese residuverordening EU Nr. 396/2005 voorschrijft dat, als blijkt dat een verwerkte product fipronil bevat boven de Europese norm van 0,005 mg/kg, het product uit de handel dient te worden genomen. EU-Commissaris Andriukaitis heeft op de informele EU bijeenkomst over de fipronilcrisis op 5 september ook [gezegd](#) dat al het verwerkt voedsel waarin besmette eieren verwerkt zijn teruggeroepen had moeten worden. Waarom is dit niet gebeurd?
- ✓ In het [Verenigd Koninkrijk](#), [Frankrijk](#) en [België](#) zijn bewerkte producten waarbij besmette eieren gebruikt teruggehaald en teruggeroepen, ook wanneer de ADI of de ARfD niet werd overschreden en de desbetreffende producten geen gevaar voor de volksgezondheid vormen. **Voedingsmiddelen mogen immers geen gehalten fipronil bevatten die hoger zijn dan de wettelijke limiet**. In Nederland is er voor zover bekend geen bewerkt voedsel teruggeroepen, en

is er ook maar bij een handvol voedingsmiddelen daadwerkelijk getest hoeveel fipronil er in aanwezig is. Wat verklaart dit internationale verschil?

Algemene vragen over het eierschandaal

- ✓ Was bij de NVWA en het kabinet bekend dat **bloedluis een groot knelpunt** was in leghennenhouderij? Zo ja, wat was de aanname over hoe dit bestreden werd? Is het juist dat de kans op illegaal middelengebruik het grootst is bij knelpunten? Wat zegt dit alles over het risicogericht inspecteren van de voedselketen -de belangrijkste werkwijze van de NVWA- als niet bekend is welke risico's er eigenlijk zijn?
- ✓ Heeft de NVWA in de laatste jaren, naast de twee reeds bekende tips over het illegaal gebruik van fipronil door ChickFriend, ook **andere meldingen ontvangen over het gebruik van niet-toegestane bestrijdingsmiddelen** in de pluimveehouderij? Zo ja, hoeveel, van welke aard en op welke wijze is er met deze tips omgegaan?
- ✓ Wat heeft de **NVWA precies wel en niet gedaan met de tips die zij reeds in 2016 ontvingen** over het gebruik van fipronil door ChickFriend? Waarom is de [EFSA conclusie](#) uit 2006 niet betrokken bij de afweging over of het gebruik van fipronil een gevaar voor de volksgezondheid kon vormen? Worden EFSA-opinies, conclusies en adviezen vaker niet betrokken door de NVWA bij de afwegingen die zij intern maken?
- ✓ De NVWA heeft aangegeven dat eieren niet standaard op fipronil getest worden, waardoor de illegale vervuiling pas zo laat is ontdekt. **Op welke stoffen worden eieren en kippenvlees wél getest**, zowel publiek als in de private controles, en met welke frequentie? Worden eieren getest op residuen van de toegelaten bestrijdingsmiddelen tegen bloedluis, namelijk spinosad en cyfluthrin? Zo ja, met welke frequentie, en zijn er van deze middelen gehalten boven de MRL aangetroffen in eieren en/of kippenvlees? Wordt er (periodiek) op andere verboden middelen getest? Wordt er getest op bestrijdingsmiddelen die mogelijk via het veevoer de eieren en het vlees kan besmetten?
- ✓ Welke acties zijn er precies in gang gezet naar aanleiding van de Belgische RASFF melding op 21 juli over **amitraz**? Waarom zijn de eieren niet ook op amitraz getest vanaf deze melding, aangezien ook in de administratie van ChickFriend bleek dat ook amitraz was gebruikt? Waarom is er niet direct ook een advies gevraagd en/of gegeven over de risico's van amitraz voor de volksgezondheid?
- ✓ Welke conclusies worden er getrokken uit dat de **certificeringen** en toelatingen die zou moeten zorgen voor verantwoorde plaagdierbestrijding, kennelijk **in de praktijk maar weinig betekenen**? Want de eigenaren van ChickFriend hadden geen bewijzen van vakbekwaamheid¹, het bedrijf ChickFriend had geen erkenning in het kader van de IKB-regeling voor pluimveeservicebedrijven (IKB-PSB), en het middel Dega-16 had geen toelating van het College gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) – terwijl het toelatingsnummer op het etiket had moeten staan zodat klanten dat snel kunnen controleren. Kennelijk heeft geen van de klanten van ChickFriend ooit iets nagehouden over dit wonderbedrijf met een wondermiddel.
- ✓ Op welke wijze houdt **Skal** toezicht op het correct reinigen van de stallen van biologische leghennenbedrijven? Hoe wordt gecontroleerd of men zich houdt aan de lijst van toegestane middelen (bijlagen II en VII van verordening 889/2008)? Hoe is de taakverdeling tussen NVWA en Skal geregeld bij het toezicht op eierproducerende bedrijven?
- ✓ FAVV maakt in de door haar gepubliceerde [chronologie](#) melding van informatie van de NVWA dat er half maart 2017 een postpakket met fipronil is tegengehouden – geadresseerd aan 'zaakvoerder van firma XGG, aanmaker/verdelger van Dega-16, met weliswaar een Nederlands adres'. Wat is er n.a.v. deze **vondst op Schiphol** gedaan? Wanneer was de NVWA van deze

¹ Op het [openbare register](#) van de bewijzen van vakbekwaamheid die worden afgegeven door de Stichting Examen- en Certificeringsinstituut Plaagdierpreventie (EVM) en door de Stichting Certificeringsinstituut Plaagdierbeheersing, Milieu en Volksgezondheid, komen de [namen](#) van de eigenaren van ChickFriend niet voor.

informatie op de hoogte, en welke stappen zijn er door NVWA en/of anderen gezet? Zijn er in Nederland vaker leveringen fipronil gevonden/tegengehouden en welke afzenders en ontvangers waren daarbij betrokken?